

ההוואה של תלמה יגול * שורשי ספרות האידיש

* הלילות של אלכסנדר פן ליד מיטת רובינא * ב.ג. ו. אביק-אדם

מקור

היומרה

גברת תלמה יגול כתבה ספר בשם המקצועה. אותו כינתה "רומן". הגברת יגול החליטה לפרסם את המקצועה שלה בשתי מכות. מכה ראשונה נשלחה לכמה סופרים ועיתונאים, ומכה שנייה, מאוחרת יור, תר, אהתה אור באחרונה.*

מועניי המכה הראשונה של הגברת יגול שלחו לה תגובות מנומסות למקרא כתבי-היד, תשובות אותן פירסמה הגברת בגבעתיקה, תחת הכותרת, "תגובות קוראי". הסופר החולדאי עמוס עוז כתב למחברת: "היום קיבלתי וכבר בלעתי את הפרק הראשון... יש ריח מורשך..." הוא אינו מפענח מה קיבל, איך בלע, ואיזה ריח מושך יש לספר. המחזאי חנוך לוין כתב ליגול: "הנשים מרבי רות, הנפרים ערשים..." וכתב ידיעות אחרונות לענייני ביודו, עמוס עוז כר"קדמא, כתב כמו היה פרופסור לספרות: "ארגי הדמויות בתוך הנור — ארזי-יש" ראל כסוף שנות הנישואים — מענין היסב ומצטנע..." מוקי ציר, קיבוניק מעין-גב, כתב: "ויתכן מאוד שהויות חלק מה" ברחים..." יוצאת דופן, הד"ר נורית גרין, העירה ובעדק: "יש לי הפתיחות: לדמויות הכחורות יש צורך להפריק, אפי שר היה לדלל את זה..."

כל התגובות שהובאו כאן הינם קטעים שהגברת יגול בחרה בקפידה מתוך המיכתבים של קוראי המכה הראשונה. יגול התעלתה בתרגיל קידום-המכירות של ספרה. המילים של עוז, לוין, ברי-קדמא, צור וגרין עוטפים את ספרה, וזאת

מקדמת-מכירות יגול חאלטורה ספרותית

מבלי שבעלי הדבר מודעים לכך, שתי קידום מצטמצם בהיותם פתוח לספר עומט יומרות. אולי קיים, איהם אישם, בין שורותיו, חומר-גלם לכתיבת רומן של ממש.

המקצועה הוא ניסיון יומרני לחבר סכסס מילולי, שהוא ספק סיפור רכילות ספק ספרות. המחברת דחסה לתוכו את דיסת "יגול האומה", כמה פרטים היסטוריים,

* תלמה יגול — המקצועה; הוצאת ית"ד; 204 עמודים (כריכה רכה).

כמה מראי-נוף והרבה עיטת מילים. המקר פצה הוא סיפור בלא סיפור של ממש, רומן בלא מיבנה ערכי, דמויות חדי-מיר מדיות. המחברת עושה כל שביכולתה על מנת להצניע קורטוב כולשהו של סיפור אמיתי.

הספר נפתח בתיאור של כלא צבאי לי בנות, שנראה כמו היה פארוודיה ספרותית מאוד אנמית על שירי הכלא של הגוש החוויר בראשית דרכם. בכלא זה מצויה בת-טובים חדי-מיר, בלתי אמינה, מר יצאה כושמת את הכלא, והשילה את פניו הצ'ארלי צ'אפלין וענדה את תפי שיטייה, וכאה למחנה בהולנד הדוק, נר אתר כמו מיום שניצח בתחרות נוצות. לשון ברמה של סיפורים סוחטידמעות של לאשה.

הגברת יגול מתאמצת לאורך ולרוחב כל 204 עמודי ה"רומן" שלה, להמשיך לקורא כי היא בעלת רקע תרבותי, ידע, השכלה וכי, דבר שניתן לאיתור מהיר בקטעים כמו: "בלול השלג הראשון נולדו שישה גורים כעזרים לכלבה דרייפוס ולכלב אפטרזהו..." היא מלמדת את הקרי רא כי יש לה גירסה משלה על המת-רחש במישפט דרייפוס. גם גיבוריה של יגול נופחים בדיאלוגים תמלילים, "מש-כיליים" כמו: "רוכ ערבי-הפטיות אנאל-פאכתית, תהיה כמו כולם. לא הצטרף לכתוב מאומה, רק לזכור — ולספר — לכתוב שחוראדה..." או כמו: "רק בודהה היה כמוך. נספר היוצא את הנן לשוטט בין עניים, עם קערה של קבצנים..."

מילבד קטעי ההגות, המאוד לא-מקוריים, שהגברת יגול מעטרת בהם את יצירתה, הרי שהיא מציגה דמויות גבי ריות בנוסח זה: "קונפסיטר היה ביוון ענק בעל חזה מוצק ושרירי כרוך. תלתלי ראשו השחורים הסתלסלו כמו גדר תיל..." היא חיה, כנראה, באשליה, שחוקרי הד ספרות בדור הזה, או בדור הבא, יעמיקו תדור וחוקר בסיפרה ויגלו, להפתעת הד כול, את המשמעות הסמיוטית של השם "קונפסיטר", שהוא מילת-מפתח שחוקה מים הפלמ"ח, שאין לה כל עילה להשי-תלב בספר זה. הגברת יגול היא בעלת משיכה כמעט-אירוטית לדימויים צבאיים מייגעים, בהם היא מרצפת את ספרה. כמו: "חודש ימים לאחר נישואיה עמדה נועה במיטתה ועירבכה רצועות ספגאטי במים רותחים. איזה אורך. ספגאטי כי אורך שרוכים של צנחנים..." אילו היתה הגברת יגול סופרת של ממש, היתה לפ-חות מדייקת בדימוי ומציינת, "שוכים של נעלי צנחנים..."

הגברת יגול מדעת מן הסתם לכך, שבשנות השבעים הפך נושא עדות המזרח לנושא חם בחברה הישראלית. והיא תורמת את חלקה בתיאורים כמו: "הדיון קבני-פשע בחברת מהגרים חזק כמפלאות סטטיסטיות. בני מהגרים, חשבה בליבה, בני בניהם של מהגרים... המוסדות לשי-קום עבריינים תפוסתם מלאה בילודי ארצות ערב. מודע מכנים אותם, בני המדי רח? ארצות המאגרב שוכנות מערבה לארץ-ישראל..." לפי מפתח-עדתי זה אין הגברת יגול שואלת מדוע קוראים ל"אש-כנזים" אשכנזים, שהרי לא כולם הגיעו מגרמניה — הלא היא אשכנז.

כמו כל ישראלי טוב, מעניקה יגול פרק פריסאי לסיפרה, עם קטעים הנראים כמו הועתקו מספריו של יוסף מלניכי: "יצאנו לסאן ז'רמן וישבנו בקפה פלורי, ג'ורני, בסין, ואנו שנינו. שתנו בירה ודנו במישהו של אפלטון..." גם לא נפקד מקומה של, דיסת שואה" במלל הצרופ הזה, אותו מציגה יגול כך: "אדון ריפר הפשיל את שרוולו והראה למאה את המיספר 37961 חרוט בכחול. אני לא יכול לרחוק את היר, אולי יור המיספר מהסכנו" פרק, דור המייסדים" מובא כך: "ריח הארגו היה ריח נפתלין, ריחה של שנת 1935, הישנה כל נדר לארץ-

ישראל כסרטיפקט של תנועת גור" דוניה..."

את פרק "יפי הנפש" מבססת יגול כי מיכתב הממוען אל "עמוס עוז, קבוצת הולדה" ובו היא כותבת: "אני פונה אליך עמוס, מזום שהמציאות המתרחשת חשו" כה לך לא פחות מן המציאות המעוצבת בספרך. יתכן ותוכל לעזור לי בהתרת המכוכה של שנת 1968. נדמה לי שהמני-הינות והציבור כאחד נתפשו לארשות, ועל החרדים לעירר אותם למציאות..."

לגברת יגול יש, תוכנית בת עשרה סעיפים, כיצד לעורר את החרדים למצי-אות — בין הווינים, בין השיעמומים ובין המילים הנמרחות.

גם מדור, "השכול" אינו נפקד מדייסה מילולית זו: "לאחר השיפוין כנמל פור" תכמות, הפליגה, דקר' לאשדוד, כשבכביטנה 69 אנשי צוות, כולל 11 קצינים ושאלוק ביניהם". לסיכום: הנוסחה של יומרה חסרת מעצורים, ניצול מיכתבים אישיים של סופרים, בת-טובים בכלא צבאי, הגות שדופה, עדות המיזרה, שואה, יפי-נפש ושכול אינם מעניקים להקפצה וינוק כל-שהו של הגברת יגול לתוך עולמה של הספרות הישראלית. וגרוע מזה, המקצועה אינו מעניק למחברת את הכישרים לטפס אל גבהי ספרות עיתונות-הנשים, הנראים לעומת המקצועה כגבחי ההימאלייה לעומת יס-המלחה. כל שיותר הוא לחל לגברת יגול, כושר יצירה כלשהו בסיפרה הבא, עם חשיפה. כנות, כישרון — ההיפך מהי-חאלטורה הספרותית הנוכחית.

עיון

אסתרקא

הד"ר חנא שמרוק נחשב כיום לחוקר המכובד ביותר במישפת חוקרי ספרות אידיש הפועלת בישראל. בימים אלה ראה אור פירוטו ספרות אידיש בפולין. בספר זה קיבץ שמרוק מחקרים ועיונים המנסים להתחקות על שורשיה של ספרות זו, שהיא בבחינת ספרות-אחות לספרות העב-רית. אחד מעיסוקיו העיקריים נוגע למחות היחסים שבין ספרות האידיש לספרות הפור-לנית, מראשיתן ועד למאה העשרים.

הפרק הראשון של הספר מביא, קווים לדמותה של ספרות אידיש בפולין ופליטא עד גזירות ת"ת ות"ש, ובהמשך תיאור הסיפורים של ר' אדם בעל שם וגילי-גוליהם השונים בנוסחאות ספר שבחי-הבעל שם טוב, הנוסחאות המזרח-אירופיות השונות של צאנז וראינה, תרגום משלי מנדר לפין ועוד.

הפרק המרתק ביותר בספר זה הוא החלק השלישי — "המגעים בין הספרות הפולנית לבין ספרות אידיש" מביא את גילגולי סיפור אסתרקא וקאזימיר הגדול מלך פולין. הבסיס לפרק זה הוא מחזהו של המשורר אהרון צייטלין, אסתרקא, שמחברו הגדירו כ"מיסטרית יהודית" פולנית" ובה, כהגדרת שמרוק: "הופגשו פנים אל פנים הצללים של אדם מיצקביץ' ושל י"ל פרץ..."

הדאמה מתבססת על אגדה על המלך הפולני מן המאה ה-14 ואהובתו היהודית. האגדה מספרת כיצד ניהל המלך הפולני יחסים שמחוץ לנישואים עם יהודיה בשם אסתרקא, בתו של חייט מאופוצ'ינו. מיחסים אלה נולדו לאסתרקא ולמלך שני בנים, פלקה וגימייירה, ובת או שתי בנות. הבנים זכו בהענקות מטעם אביהם המלך והתחנכו ברוח הדת הנוצרית. הבת

* חנא שמרוק — ספרות אידיש בפולין; הוצאת מנגס; 292 עמודים (כריכה רכה).

או הבנות נשארו ביהדותן בהסכמתו של קאזימיר הגדול.

חנא שמרוק בוחן וממין את הגירסאות השונות הקשורות בסיפור זה, על פי מקור רות שונים, וביניהם הגוף היהודי של האגדה, שנמצא בבית-הקברות היהודי בי-לובלין. שמרוק משווה את הנוסחים הגרי-מניים, הפולניים והאידיים של סיפור אגדה

"אסתרקא" — מהדורה ראשונה 1890

זה, בגילגוליהם הספרותיים הרבים, תוך הוספת הערות והארות. ספרו של שמרוק חושף בעיני הקורא הישראלי של היום עוד פרק באותו עולם קסום ונכחד של ספרות אידיש, ההולכת ונעלמת. פרק שעשוי לעורר פליאה אריש שמרוק, שהוא פרופסור לספרות אידיש באוניברסיטת ירושלים, מצרף פנינה מת-קרית זו לכתר המחקר של ספרות האידיש.

תיעוד

גנזים

אחת לכמה זמן רואה אור חוברת סנסיל צנועה, ובה סכססים, טעיימיכתבים, תצי-לומימיכתבים ותמונות של סופרים. משו-ררים ועסקי-ספרות שהלכו לעולמם. שם החוברת: גנזים.

החוברת ידועת גנזים 100, שראתה אור באחרונה, מביאה מיכתבים ושאר פריטי חומר ארכיוני גנוז, שהגיע בעת האחרונה לגנזי אגודת הסופרים. אין ספק שתחוברת גנזים הינן דבר הספרות הממשי והיחיד אשר אגודת הסופרים מפרסמת בהווה. החומר המתפרסם בה לעיתים, ערכו רב עשרות מונים יותר מאשר החומר המתפרסם בביטאונה של האגודה — מאזניים.

אם להתעלם מהחומר הארכיוני של ישראל אפרת, נפטר באחרונה, והמיר-צג בחוברת זו בסידרת תצלומים בהם הוא נראה ליד הסופרים ש"י עגנון, יהודה בורלא, י.ד. ברקוביץ ואחרים, ובסידרת מיכתבים שלו, הרי שהחומר המייצג את החוקר א.ב. הברמן הוא מעולה, כמיכתבו הקצר לבורלא, בו הוא כותב: "לרבי יהודה בורלא! לרב ספרא/

* ידועת גנזים, הוצאת מכן ביו"ב; ליוגרפי על שם אשר ברש, תל-אביב.